

De Heraut

van de

Bereformeerde Kerken in Nederland.

Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 23 Juni 1891 (Staatsblad N. 124.)

Zondag 20 December 1908. N°. 1616.

Het blad wordt geregeld des Vrijdags aan de geabonneerden verzonden.
Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van het blad betreft, te adresseren aan de REDACTIE. Abonnementen en Advertentieën aan de ADMINISTRATIE. Bureau: Warmoesstraat 90, te Amsterdam.
Insendingen, die later dan Donderdag's namiddags te 12 uren worden ontvangen, komen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Abonnementen: franco aan huis, per drie maanden f 1.30, voor België per jaar f 5.30 bij vooruitbetaling, voor het verdere buitenland en Ned.-Indië per jaar f 6 bij vooruitbetaling. Afzonderlijke nummers f .10. Abonnementen worden aangenomen door het Bureau te Amsterdam, Boekhandelaren, Postdirecteuren enz.
Advertentie: van 1 tot 6 regels f 1.20, voor elke regel meer f .30.
Aanvragen en vermelding van liefdegaven f .12 per regel.

„Het volk,
dat in duisternis wandelt, zal
een groot licht zien.”

[KERSTFEEST.]

Het volk, dat in duisternis wandelt, zal een groot licht zien; degenen, die wonen in het land van de schaduw des doods, over deszelfs een licht schijnen.

Jesaja 9: 1.

„O, Kerstnacht, schooner dan de dagen!”
Zoo zong voor een drie tal eeuwen onze door aanbidding voor den Christus bezielde dichter. En hij kon toen nog zoo zingen, want heel ons volklevens lag toen nog gedompeld in den glans van Bethlehem's licht. De Christus was toen nog 't een en al voor alle hooger bezieling. Geheel de geestelijke dampkring was van zijn heiligen naam vervuld. Het publiek besef voelde zich telkens weer naar boven, naar Christus opgeheven. Christus was groot naar aller schatting, voor aller zielshef, in aller gebed en lofsang. Er was geen tweede naam op aarde, om ook maar van verre naast zijn Naam te stellen. Alles trok zich om hem heen. Heel het leven ondergaf den indruk van zijn Majesteit. Bethlehem en Golgotha waren de tooverklanken, die uit een heilig verleden een ieder in het oor ruischten. Waaraan ook kon getwijfeld worden, niemand durfde de eere van Christus' grootheid te na komen. Zijn geheel eenige glans overstraalde alle menselijke glorie. Het was de Christus, en hij alleen, die groot was niet alleen in het huis des gebeds, maar ook in 't stille gezin, op scholen en in leersalen, in den raad der koningen en der grooten der aarde. Bij het ontwaken in den morgenstond en bij het te slapen gaan in het nachtelijke uur, was 't altoos weer: „O, groote Christus, eeuwig Licht”, in één toon des lofs en der aanbidding die uit duizend harten opsteeg. Zijn kruis beeld stond uitgestald op de velden, een *Ecce Homo* vertolkte als wandbeeld zijn menselijke teederheid tot in de prachtzalen der weelde. Christus *Consolator* was de laatste klank dien de stervende opving. Het was de hooggehoorde naam van Christus, die uit elke golving van het leven oprees. Wie den Christus niet eerde, bracht den vloek van al wat ernstig gestemd was over zich. Tegen den Christus de hand op te heffen, gold als toppunt van vermetele goddeloosheid. Daagde het Kerstfeest weer, dan was er vreugdegezing in paleis en stulp. De toon van het „Nog juicht ons toe die zaalge nacht, waarin 't gestart met nieuwe prachten 't engelheer met nieuwe vreugd zich over Jezus' komst verheugt”, trilde door heel de Christenheid. Ja, zoo peilloos diep was de indruk dien Christus' grootheid eens in het gemoed deed dalen, dat nog in de vorige eeuw, toen in Lapland een jeugdig prediker, uit Christiania gezonden, aan de klare volle Godheid van den Christus ook maar twijfel dorst opperen, een Lap uit het gehoor opvloog, zijn ponjaard trok, en den vermetelen lasteraar op de plaats zelf doodstak.

Hoe is dit alles thans anders geworden! Rusteloos heeft onheilheerlijke geknaagd aan Christus' gloriekroon. Een op zingenot en goud beluste wereld heeft zich andere goden, andere idealen verkoren. Die „groote Christus”, die eens de gansche atmosfeer van onze kleine levenswereld vervulde, is in veler schatting verlaagd tot een rabbi onder Israël, tot stichter van een interessante religie; zelfs of hij wel zonder zonde was, dorst vermetele argwaan reeds betwijfelen. En ook zoo wilde men de kinderlijke vreugd van het Kerstfeest nog wel sparen. Lange jaren dat men ten minste nog bij den engelenzang ter kerke ging, niet om Christus maar om der engelen zang. En toen kwam de Kerstboom, waarbij 't niet om Christus, maar om de schitterende geschenken ging. En nu is in duizend en duizendmaal gezinnen ook dat uit, en viert men nog wel Kerstfeest, maar enkel om den vrijen dag en om 't festijn dat men aanricht.

En toch verloochent ook onder die verdoolden de sympathie van 't menschelek hart zich niet. Een de Musset klaagde het reeds voor jaren uit die diepte zijner teleurstelling: „Te midden van mijn ijdele genievingen overstelt mij soms een gevoel van walging, waaronder ik dreig weg te sterven.”

Au fond des vains plaisirs que j'appelle
à mon aide,
Je trouve un tel dégoût que je me sens mourir.

En Alfred de Vigny, die zich meer met de Natuur in steek van met den Christus zocht te troosten, klaagde het even bitter: „O wat wilt ge met uw schoone Natuur, ik

leed er te bitter onder, om ze niet diep uit mijn hart te haten.”

Maar de Musset ging verder. Uit den weemoed van zijn hart zong hij den Christus een klaagsang toe, niet om hem groot te maken, maar om hem op te roepen, of hij nogmaals mocht verschijnen, maar dan meteen *Evangelie* voor onze eeuw. Hij zag het in de historie, hij voelde het uit vroeger vromheid, hoe rijk die Christus eens de wereld had gemaakt. Maar dat was voor die oude wereld, die andere behoeften kende, en die in Christus gevonden had al wat het menschelek hart in die oude eeuwen behoefde. Maar nu was dit alles uit. „Ik zelf, zoo zong hij den Christus toe, geloof niet meer in u, ik kan niet meer in uw woord gelooven. Ik ben te laat geboren in een wereld die te oud is geworden. Uw glorie, o Christus, heeft uit, en het stof der eeuwen maakt uw crucifix voor ons ongenietbaar.” Maar wat nu? Zoo zingt hij verder in zijn diepen klaagttoon. Wat nu aan te vangen op die arme wereld, „die leefde van uw dood, en die zonder u geestelijk sterven moet”. O, Kom weder, maar nu als de Redder van onze eeuw. Wie anders dan zij zal ons, afgeleefden en onvoldanen, een nieuwe jeugd instorten. We wachten, we wachten, maar er komt geen licht, en wij zijn nog armer dan het geslacht waaronder wij optraadt, want zij hadden u niet verloren, en wij, die u eens gekend hebben, waren zullen wij heen zonder u?

Bittere ironie van het zich zelf misleidend hart! Den Christus, zoo als hij is, zoo als hij kwam, en zoo als hij ons zegende, wil men niet meer. En toch voelt het be-roofde, lege hart zich onvoldaan en onbevredigd. Iets hoogers moet het toch hebben. De Natuur, hoe grootsch en schoon ook, kan de diepte van het menschelek hart niet vervullen. Schittering, weelde, goud en zingenot prikkelen voor een wijle, maar laten het hart zoo bitter arm. En dan zweept men nog wel met idealen, maar met idealen die straks één voor één in bittere illusie ondergaan. En weer wordt het nacht om den verdoelde. Donkerheid en duisternis benevelen zijn gemoed. En dat gemoed heeft honger, het dorst naar licht, maar dat licht gaat niet op. En dan ziet 't terug op die dagen van ouds, toen het ook eens duisternis was, maar toen in die donkerheid de star van Bethlehem opging. Maar wel verre van nu nogmaals in die glinstering van dateeuwige Licht zich te verheugen, keert men van Bethlehem zich af, roept dat 't Licht van Bethlehem in nevelen wegdook, dankt Golgotha af, en durft nu in zijn smartelijk heimwee van den Christus vragen: Verschijn nogmaals, o Messias, maar nu anders, nu als de Christus van onze twintigste eeuw. Christus riep ons op, om aan zijn beeld gelijkvormig te worden, en dat wil men niet, en roept nu op zijn beurt den Christus op, om ons beeld, het moderne beeld van onzen tijd aan te nemen. En als de mensch van onze eeuw dan in dien nieuwen Christus zich-zelf verheerlijkt zal zien, dan ja, maar ook dan eerst wil hij de gelofte doen, om in dien modernen Christus te gelooven. Wat immers zeggen wil: gelooven niet om den Christus te aanbidden, maar om in dien modernen Christus zich-zelf te verheerlijken.

En let nu wel, die zoo smachten en zuchten, het zijn niet de hooghartigen en de laatdunkenden onder ons geslacht. Het zijn de edeler zielen die deze veruchting alaken. Zangers die er nog iets van voelen wat de Christus voor het voorgeslacht is geweest; die aan dit voorgeslacht den vrede benijden dien ze in Christus gevonden hadden; en die het liefste uit hun schat zouden geven, indien maar ook door hun hart even heilige weelde mocht worden ingedronken. Alleen maar, ze willen niet buigen en niet bukken. Ze weigeren klein te worden om de grootheid van den Christus te kunnen bewonderen. Ze zuchten, maar ze kennen de aanbidding niet. Ze versmachten, maar willen zelf bekraken, wie en wat hun dorst zal lesschen. Als kranken weigeren ze het hun geboden medicijn aan te nemen, en willen zelf bepalen wat 't medicijn zal zijn, dat hun redding kan brengen. Ze willen niet sterven om te leven, maar eischen dat de oude Christus komen zal, om in een nieuwen Christusvorm, aan hun beeld gelijk, den geest onzer eeuw te doen triomferen.

Alzo is de geestelijke krankheid, waarin ons geslacht in zijn rijksbegaafde zonen geestelijk versterft. Men rekent nog met de versmachtingen van zijn hart. Om iets hoogers, om iets dat opheffen kan, om iets dat vertroosting kan aanbrengen, blijft men roepen. Neen, men wil niet in het stof opgaan, men wil niet doof zijn voor de stem die daar binnen roept. Och, of nogmaals de hemelen zich scheurden, en een

tweede wonder als van Bethlehem ons een tweeden, mits dan een heel anderen, een bij onzen tijd passenden Christus bracht. Liefst blijft men bij die veruchting nog aan den naam van Christus vast houden, want die naam van Jezus is zoo schoon, is zoo beminnelijk; hij lokt zoo aan. Zijn naam, ja wil men, maar niet meer zijn wezen. Het wezen in den nieuwen Christus moet heel anders zijn. Geen God meer die mensch is geworden, maar een louter mensch, niets dan een mensch; grooter, verhever dan wij, 't zij zoo, maar dan toch een mensch van onze eeuw, die voelt zoals wij in onze eeuw voelen; een meester voor wien we ons niet meer in aanbidding neerwerpen, maar die ons ons eigen beeld vertoont, en in dit beeld ons eigen leven verheerlijkt.

Weer een Christus, maar een Christus als vrucht en uitkomst van de nu gevonden *Evolutie*. De evolutie ook op den Christus toegepast. Bij Bethlehem de Christus in een vorm voor dien tijd. Maar die tijd is nu voorbij gegaan. Nieuwe tijden zijn aangebroken. Tijden die veel hooger staan, ook veel verder strekken, tijden die veel rijker aan inhoud zijn, tijden waarin de mensch zoveel grooter is geworden. En nu moet er een Evolutie ook in het Christusbeeld zijn. Dezelfde Christus, 't zij zoo, maar nu in heel andere gestalte, met een heel ander woord, met geheel nieuwe profetie. Niet wij moeten naar hem vervormd, hij moet door Evolutie zich naar ons vormen. En als die nieuwe Christus komt — o, dat zijn tweede Bethlehem spoedig mocht dagen! — dan zal ook onze eeuw niet weer de knie buigen, niet weer aanbidden, neen, dat niet —, maar dan zal ook onze eeuw weer opleven, in en door het beeld van haar eigen grootheid verzaagd.

Sajidend en onverbiddelijk is de hardheid, waarmee Gods Woord al zulk vernietel mijmeren tegengreest.

Wie den Christus gekend heeft, hem daarna verwerpt, en terugvalt in wat de wereld voor Christus het hare noemde, is, zegt de apostel, „als een hond die terugkeert tot zijn uitbraaksel”. Vlak voor de profetie, waarin Jesaja over het volk dat in duisternis zat, het opgaan van het heilige Licht aankondigde, werd hem opzettelijk aangezegd, dat wie het Licht van Bethlehem niet aanbidde begreette, geen ander licht ooit zou zien opgaan: „Tot de wet en de geulenis, en het is, zoo ze niet spreken naar dit woord, dat ze nooit meer een dageraad zien zullen”. En niet alleen, dat ze nooit een ander licht zullen zien opgaan, maar zelfs een terugkeer tot den Christus van Bethlehem is hun afgesneden. Immers zoo zegt de Schrift: „Het is onmogelijk, degenen die eens verlicht geweest zijn en daarna afvallig worden, te vernieuwen tot bekeering”. Elk spel met het heilige wrekt zich zoo ontzettend. God laat zich niet bespotten, en zoo jaloersch is de Heilige op de eere zijns lieven Zoons, dat alle afval van den Christus voor eeuwig onherstelbaar is. Van tijdelijk *verval* spreken we nu niet. We hebben hier met *afval* te doen, en na *verval* is de sielekanter ongeneeslijk geworden. De afval leidt den eeuwigen nacht in, niet een tweeden dageraad.

En dit nu is het ontzettende van den toestand, die zich steeds scherper om ons afteekent. Veel gelijkheid is er tusschen den toestand der Heidenwereld, waarin het Evangelie werd ingedragen, en den toestand van nu. Toen en nu versterking van het geestelijk leven. Toen en nu weelde en overdaad. Toen en nu de fundamenteel ongestoote, lichtdunne toonemend, zonde vergoelikt, die hier in den mensch oplevend, xathied van levenstoos, en onder dat alles toch, toen als nu, een versmachtend der ziel naar iets hoogers. Maar dit verschil is er, dat die Romeinse wereld, hoe diep ook in zonde verzonken, den Christus niet gekend en dus niet verworpen had. Er was verdierlijking, maar geen afval. En juist die is er nu. De Musset zelf voelde dit, toen hij zong: *Nous attendons autaut, nous avons plus perdu, d.w.z.: „Ook in ons leeft een verwachting, maar wij hebben meer prijsgegeven.”* De Christus is gekomen, en hij is eerst wel gekend en geëerd, maar daarna verzaakt, verworpen en verloochend. Wat op onze ontreddering zoo loodzwaar drukt is, dat in 't eens Christelijk Europa gezongen wordt: *O Christ la gloire est morte, o Christus, uw eens zoo hooge glorie is ondergegaan!* We staan voor den afval, en dan is vernieuwing tot bekeering onmogelijk. God doet dat niet. Immers de afval is „den Zoon Gods wederom kruisigen en te schandig maken.” En de Vader van alle ontferming komt voor de eere van den Zoon op.

En wat bazelt men dan van een nieuwen Christus, een Christus naar het hart deser

eeuw, een Christus die bij onzen geest zou passen. Er is maar één Christus, er is maar één Middelaar Gods en der menschen, de eenige en eeuwige Openbaring van Gods ontfermingen, den diepsten nood van het menschelek hart voor alle eenwen ondervangend; en zoo er een ander komt, die zich Christus noemt, dan is dat niet de Christus, maar de Antichrist, die den werkelijken, den eenigen Christus verdringt. Er is geen andere Naam onder den Hemel gegeven, waardoor wij kunnen zalig worden. Gods raadsel is volstrekt. Golgotha is de eenige Verzoening, passend voor de eeuw van Bethlehem, voor onze eeuw en voor alle eeuwen die na ons komen zullen. Er is maar één Middelaar, omdat één de zonde is in den wortel van aller hart, één de schuld van allen mensch voor Gods heiligheid, één de Dood die allen drukt, en één de Opstanding die voor alle eeuw aan den Dood zijn prikkelt ontwaamt. Haast is de ruwe broodrookheid, die zijlijk aldooft en spot, nog eer te verontschuldigen dan het verijade heimwee der hoogbeschaafden, die kwansuis poetisch-schoon nog om een anderen Christus roepen durven. De broodrooken spotter weet niet wat hij doet. Voor hem zou Jezus nog aan zijn Kruis bidden kunnen. Maar zij weten het. Zelf bidden ze niet meer, en het gebed zelfs door den Christus voor derulken verstoemt.

En dan zijn er nog Christenen, die zulk een zuchten van een zondig heimwee interessant vinden. Christenen die er zoo, zonder toorn in hun woord, over spreken kunnen, Christenen die het tot in hun eigen kinderen zonder verholgenheid en smart alzoos dulden kunnen. Dat is de smet, die aansteekt. De afval, die zelfs van de vleugelen des geloofs het stofgoud dreigt te doen afstuiwen.

Zult gij, die nog gelooven moogt, en warm voor de eere van den Christus pleit, u daartegenover er nu op verhoovaardigen, dat het in uw hart bij den terugkeer van ons Kerstfeest dan toch anders staat? Neen, doe dat niet, maar laat uw ziel wegvloeden in oneindigen dank, dat u door Gods oneindige goedheid het geloof nog bewaard, het geloof nog gespaard werd, en dat de enkele naam van Bethlehem u nog een kreet van heilige vreugde aan het hart kan ontlokken. Nooit zoo sterk, dan wanneer de afval komt, voelt de geloovige ziel, wat genade haar is betoond, dat zij stand houdt. Ook gij leeft in diezelfde verleidelijke eeuw. Ook gij kent haar verzoekende, wegslepende kracht. Ook om uw hart had de slang zich gekronkeld. Ook gij hebt de oogenblikken gekend, dat 't u was, of ge uitgleed. En als ge dan toch stand houdt, en toch uit heel uw hart om Christus bleef roepen, en toch nog van heeler harte roemen kunt in zijn glorie en majesteit, wat spreekt hierin dan anders dan de vrije genade van uw God, die u alzoos boven duizenden in uw ziel verwikkelde.

Uit deze aarde, ondanks al haar schoonheid, uit die wereld waarin ge leeft, in weerwil van al haar bekoring, stijgen ook voor u niet anders op dan nevelen, die zich tot donkerheid saampakken. Wat het is in duisternis te zitten, hebt ook gij in de schrikbare oogenblikken van zielsverwijfeling bekend. Maar voor u is het licht opgegaan, voor u is de star van Bethlehem verzeen, en ze straalt u nog steeds toe met hemelschen glans. Voor u is 't op Kerstfeest licht in uw hart, licht in uw woning, licht in uw kleine levenskring gebleven, en bij dat licht overziet ge het pad, dat ge als peilgrim naar een beter vaderland nog hebt af te loopen. Voor u is Bethlehem de keurpale van Gods genade, waaruit het licht ook voor u is opgegaan. En als 't Kerstfeest weer zijn jubeltangen laat hooren, zingt ook gij die uit volle borst mee.

En dit niet alleen, maar ge leeft in een land, waar de afval nog voor 't minst gestuit is; waarin over gansche velden van het volksleven het licht van Bethlehem nog straalt; waar het Evangelie, voor alle tijden één, maar in zijn vorm van dezen tijd, nog van duizend kansels gepredikt wordt. Ge staat niet alleen, ge voelt u niet alleen. Nog heel een kring vindt ge om u heen, waarin nog even warme aanbidding voor den Christus leeft, waarin men nog met u bidt en met u jubelt, en heel een broederschap met u voor den „Grooten Christus, het eeuwig licht”, in stille zielsverheffing neerknielt.

Juist daardoor is het Kerstfeest voor ons meer geworden, dan het eertijds voor onze voorvaderen was. Een dag der dagen. Een dag van glorie voor uw Christus, waarop weer al wat nog aan Christus vasthoudt, voor hem uitkomt, hem de trouw vernieuwt, en zijn glorie weer hooger doet rijzen. Dan bepaalt zich eerst uw blik bij dat

heilig Kindeken op Maria's schoot. Zoo aanminnig, zoo echt menschelek, ons zoo wonderlijk uit Gods liefde toebedeeld. Maar van kribbe en kruis, van dood en graf verheft zich dan uw blik naar boven, naar den troon der heerlijkheid, waar uw Koning thans heerscht in glorie.

En toch, ook in onzen kring moet het voor Christus nog warmer worden. Dat ge dankt voor uw eigen sieleheil is kostelijk. Christus is uw Redder. Dat ge hem dankt voor den heiligen invloed, die van zijn Geest op 't leven om u heen uitgaat, het is natuurlijk. Zie maar hoe heel anders het leven is, waar zijn naam nooit gekend was. Maar dit alles is nog niet het volle tintelen van uw hart voor zijn glorie en majesteit, is nog niet het hooge lied voor uw Koning. Nog te veel niet ge op wat Christus op deze aarde wrocht, en nog te weinig ziet ge op naar Hem, naar hemzelve, gelijk hij thans heerscht uit het rijk der heerlijkheid. En toch juist dit vraagt uw Kerstfeest. Het Kindeken van Bethlehem het middelpunt van uw lofsang en aanbidding, o, gewisselijk, dat zij 't en dat blijve 't. Maar bij Bethlehem zijn ook Gods engelen vertheenen, om u te zeggen van waar dat heilig Kindeken ons kwam, waar die Christus thuis hoorde, waar zijn oorsprong voor alle eeuwen eeuwigheid is, en waarheen hij straks weer zou opvaren. De kribbe blaadt u aan deze aarde, maar het Kindeke in die kribbe trekt juist uw hart naar boven, en zoo eerst leeft in u dat klare bewustzijn op van den schat dien ge in dat Kindeke ontvingt. Een gave Gods, een weelde uit den hemel ons geworden, van Boven zijn komst, maar dan ook naar Boven zijn opgang in heerlijkheid, waar hij nu troont in glorie, omdat alle dingen in hemel en op aarde hem door den Vader zijn overgegeven.

Moge dan ook op dit Kerstfeest de Christus in die hoogere majesteit voor uw zielsorg schitteren. Moge zijn alles te bovengaan grootheid uw ziel vermeerderen, zodat hij en hij alleen het middelpunt zij van uw zielsverlangen, de drijskracht van uw moed en levensernst, de bezieler van heel uw Christelijk bestaan. Aanbid hem, belijd hem, getuig van hem, laat zijn geestelijk Israël niet anders dan van zijn glorie zingen.

„Zal met mijn gansche hart uw eer
Vermelden, Heer,
U dank bewijzen,
„Zal U in 't midden van de geon
Op hoogen toon
Met psalmen prijzen.

Juist tegenover den afval die veld wint, ga te bezielender uw roepen voor zijn grootheid op, en spreke uit uzelf te krachtiger zijn heilig menschelekheid. En is dan straks ook dit Kerstfeest weer voorbijgegaan, en de Engelenzang weer beluisterd, zij er dan ook een juichen bij de Engelen Gods daarboven over wat ook in uw land, in uw kring en in uw hart ons zalig Kerstfeest weer heeft vermocht.

„En zijn naam Immanuel
heeten.”
[KERSTFEEST.]

Daarom zal de Heere zelf
u leden een teeken geven:
Zie, een maagd zal zwanger
worden, en zij zal eenen zoon
baren, en zijn naam Immanuel
heeten. Jesaja 7: 14.

Steeds heeft Christus' Kerk ook aan de namen van den Middelaar hooge beteekenis gehecht. Immers de Schrift ging er ons in voor, om die heilige namen in hun zin en bedoelens hoog te houden.

Zijn naam kon Jezus zijn, want hij zal zijn volk zalig maken. Hij is de Christus, de Gezalfde, omdat God hem als Koning over Sion heeft gezalfd. En zoo ook kon hij de Profetie hem onder den naam van Immanuel aan. „Een maagd zou zwanger worden en een zoon baren en zijn naam Immanuel heeten”, omdat het „God-met-ons” eerst in den Christus volde waarheid zou worden.

Nu had zulk een profetie veelal een dubbele beduidenis, een tijdelijke en een duurzame. Een tijdelijke voor de tijdgenooten van den ziener, die zijn profetie ontvingen, en een duurzame voor de dagen des Nieuwen Verbonds. De eerste voor hem, de tweede voor nu. Voor hem be- duidde Immanuel, dat Jesaja zijn vrome tijdge- nooten kon toeroepen: God zal met ons in onze strijden zijn, en niet onze tegenstanders, maar ons uithelpen. Voor nu, t.d. Bethlehem, daarentegen verdiept zich de zin van dezen heiligen naam: In het heilig kindeke, dat Maria ontving, werd ons de God-met-ge- schonken. De tijdelijke beteekenis gaat daarom niet onder, want juist omdat de Christus „God geopenbaard in het vleesch” is, is hij het die ons voor eeuwig ter overwinning zal voeren. Maar toch, de aanvankelijke beteekenis wees meer op wat Jehovah voor zijn volk doen zou, de volle beteekenis van thans meer op wat

de Middelaar in zijn heilige persoon voor ons zijn zou.

Letterlijk vertaald wilde Immanuel eertijds zeggen: Met ons is God. Voor de Kerk des Nieuwen Verbonds daarentegen drukt de vertaling: „God met ons“, meer het mysterie der menswording Gods uit. Immanuel is saamgesteld uit drie woorden, uit *Im*, *Noe* en *El*. Nu beteekent het Hebreeuwsch *im*: met, *noe* beduidt ons, en *El* uit het *El*, *Eli* van het Kruiswoord te over bekend, wil zeggen: God. De eerste gedachte die deze naam opwekt, is daarom die van een tegenstelling. Een bange strijd vangt aan, een strijd tusschen hen die voor Jehovah kiezen, en hen die Jehovah verloochenen, en in dien strijd zal ónze de victorie zijn, omdat wij God, den Heere der heirscharen, aan onzen kant hebben. Het is wat David tegen Goliath uitspreekt. Bij u, o Filistijnen, een ruwaard als een reus, met panter, speer en helm, maar bij mij, al ben ik klein en slechts met slinger en met een steen uit de beek gewapend, de naam des Heeren. En diezelfde strijd nu gaat door. Hij beheerscht de historie aller eeuwen. Hij zou zich van Israël tot alle volken, tot heel ons menschelek geslacht uitbreiden. Het zou de wereldstrijd worden; een strijd niet meer met speer of slinger, maar geestelijk heel ons menschelek bestaan doordringend. En de overgang daartoe zou Bethlehem zijn. Dan komt niet David, maar Davids grootvader, de Zoon des menschen. En in dat heilige kindeke van Bethlehem komt juist de wege der Heere der heirscharen zelf ons zooveel nader, doordien Hij tot in onze eigen natuur ingaat en in den Godsmensch, in Immanuel, waarbij God met ons is geworden. „Philippus, die mij gezien heeft, die heeft den Vader gezien“, en alleen ongelooft doet u nog uitroepen: Toon ons den Vader.

Ook voor ons blijft daarom die heerlijke naam van Immanuel de naam, waarin de profetie van victorie schuilt voor onze levenswondering.

De worsteling tusschen geest en geest is met Goliath's val niet bezworen, en met Jesaja's triomf niet geëindigd. Die worsteling komt uit het eerste paradijs, en duurt voort tot het tweede paradijs van den hemel zal nederdalen. Het is de aloude strijd tusschen het zaad van de slang en het zaad van de vrouw, en die strijd kan niet beslecht worden dan door het in het eind opkomen van „den mensch der sonde“, dien Goda gezalfde Koning „verdoen zal door den geest zijnsmonds“. En al moge er nu in de eeuwen die daar tusschen liggen, soms een kleine oase van geestelijke rust inschrijven, zijnsmonds wordt tot de strijd weer opgevat. God moet „alles en in allen“ worden, en dit kan niet vóór het heilig oogenblik aanbreekt, waarop „de laatste vijand aan Christus vallen zal onderworpen zijn“.

Het kindeke van Bethlehem is niet gekomen om vrede op aarde te brengen. Vrede met God in menschenharten, ja, edoch op aarde, onder de menschen, niet den vrede maar het zwaard. „Meent gij, zoo roept Jesus zijn jongeren toe, dat ik gekomen ben om vrede op aarde te brengen? Neen, zeg ik u, maar verdelheid“ (Luk. 12: 51).

Doet dit nu den lofsang der engelen te niet? Geenszins. Of betuigt de apostel niet: „Wij dan, gerechtvaardigd zijnde door het geloof, hebben vrede bij God?“ En daarom, alleen hij die om dien „vrede met God“ zich niet bekreunt en alleen op rust en vrede in zijn aardse leven uit is, alleen hij kan waken, dat Jesus door zijn roepen: Geen vrede, maar het zwaard! den lofsang der Engelen weersproken heeft.

Neen, de strijd tusschen geest en geest is met Bethlehem niet geëindigd, maar juist door Bethlehem in heel ons menschelek leven ontbrand. En wie Jesus discipel wil zijn, en zijn Jesus lief heeft, en zich met lijf en ziel zijn Heiland te offeren stelt, die is ook zelf, die is onmiddellijk, die is tot aan zijn dood toe ook persoonlijk in dien wereldstrijd verweerd; en voor hem ligt ook nu nog in den naam van Immanuel de bron van onuitputtelijke bevestiging.

Immers de zaak van Jesus Koning in die reutenworsteling niet onderlijgen. *Oan moet en zal de victorie zijn.* Want dit heilige kindeke zou Immanuel heeten, en Immanuel zegt: God met ons. „Gij toch, Gij zijt hun roem, de kracht van hunne kracht; uw vrije gunst alleen wordt d' eere toegebracht. Wij steken 't hoofd omhoog en zullen de eerkroon dragen, door U, door U alleen om 't eeuwig welbehagen. Want God is ons ten schuld in 't strijdperk van dit leven, en onze Koning is van Israels God gegeven“.

En dit geven aan ons van onze Koning door Israels God geschiedde in Bethlehem, toen Maria den Immanuel ontving.

Doch met ons Immanuel gaat 't dieper. De strijd tusschen geest en geest is niet enkel een strijd buiten ons, maar ook een strijd in ons, en niets is stuitender dan belijders te vinden, die voor Jesus ijveren, voor de zaak van Jesus het geestelijk zwaard aanbieden, en roepen voor hun Koning, maar die, helaas, van het zich verwerpen van den strijd tot op den bodem van hun eigen hart, ja, tot in hun nieren, o, zoo weinig bespeuren.

Hoe ze zich vergissen! Alsof de vijand Gods en der menschen, die van 't Paradijs af den strijd aanbood tegen het Vrouwenzaad, niet juist in den menschen, en liefst onder de *dinners van Jehovah*, zijn gillige pijlen treffen deed.

Ook daarbuiten, o, gewis, maar allereerst zelf binnen in u is de worsteling aangegaan. De worsteling opkomend uit uw hart, uit uw heilige bedoelen, uit uw dorsten naar de gerechtigheid. En in de strijd daarbuiten soms bang, de strijd daarbinnen kan nog heftiger zijn. Als het gaat tusschen sonde en deugd, tusschen Christus en den Verleider in u binnenste. Als satan u hebben, en Christus u houden wil, en gij bezwijken moet of staande blijven.

Maar vooral bij dien strijd is in den naam Immanuel uw sterkte.

God met ons. Niet een Christus van verre, maar een Christus die in ons eigen hart woning maakt. Enns, voor achtien eeuwen, het Bethlehem daar verre, maar nu ook uw Bethlehem in het heden, als Christus in uw eigen hart geboren wordt. Hij die den toegang tot uw hart heeft, dat hij als Schepper vormde. Laat ge nu straks dien Christus in u weer los, zoo zijt ge verloren. Maar klemte u aan hem vast, zoo is uw overwinning gewis.

Neen, zeg nooit dat de sonde u te machtig was. Machtiger dan de machtigste passie is uw Redder. Hij is Immanuel. Hij is God zelf. En hij woont als Immanuel in uw eigen binnenste.

Een Kerstfeest voor heel de wereld! Nogmaals de oproep der ontferming tot heel die wereld uitgaande! Laat u met God versnoeden, en Gods engelen uit de zalige sfeer 't haar toeliegend:

Geeft eere aan God in de hoogstemelen, dan zal er ook voor u vrede op aarde in den vrede met uw God zijn.

Een Kerstfeest voor de Christenheid, van nabij en verre, om zich nogmaals te verkwikken in de heilige historie en met volle teugen de rijke weelde van 't bezit van dit heilige Kindeke in te drinken.

Een Kerstfeest voor de heilige slagorde van onzen Koning, die den strijd voor zijn Naam op aarde voortzet, en die op 't Kerstfeest zich in den naam van Immanuel opnieuw te binnen brengt, dat ónze de victorie zal zijn, want dat in Christus God met ons en met zijn heilige Kruisbanier is.

Maar dan ook een Kerstfeest voor het verborgene leven onzer ziel. Ook daar de strijd hervat tegen al wat onrein, onheilig en ongoddelijk is, zoodat satan het gewaar wordt, hoe met ons Kerstfeest zijn macht weer terugdeinst, omdat wij Immanuel opnieuw aangrijpen, en met Immanuel ook in den strijd tegen de sonde in ons eigen hart onverwilt zijn.

Amsterdam, 18 December 1908.

De week, die achter ons ligt, is voor onze Vrije Universiteit wel een week van diepen rouw.

Want het heeft God den Heere behaagd een onzer Hoogleraren, Prof. P. Biesterveld, tot Zich te nemen.

Al was voor den kring der naaststaanden het reeds lang geen geheim meer, dat het nederlijden, waardoor hij was aangetast, de levenskracht van het zwakke lichaam had ondermijnd en het moede hart den strijd nauwelijks meer volhouden kon, toch hoopte men nog altoos, dat het doodsgesvaar ditmaal mocht worden afgewend en zoo kostbaar leven voor onze School nog een tijdlang mocht worden gespaard.

Want ieder, die hem kende, had hem lief. Voor de studenten was hij meer dan leermeester, hij was voor hen een raadsman in alle moeilijkheid, een wiens huis en hart altijd voor hen openstond, die deelde in al hun vreugd en smart. Als akademisch docent had hij zeldzame gaven van den Heere ontvangen. Hij vormde zijne leerlingen naar hoofd en hart. Er ging bezielende kracht van zijn onderwijs uit.

Er was daarom zoo ernstig gebod, dat deze slag mocht worden afgewend.

Maar aldus was het de wil des Heeren niet.

Hij, die geen rekenschap geeft van Zijn daden, nam hem weg. Op de middag-hoogte van het leven, terwijl nog zoo menige kostelijke vrucht van zijn arbeid ons scheen beloofd. En al buigen we in aanbidding het hoofd voor de Majesteit van Gods doen, toch voelen we wel diep het verlies, dat onze Hoogeschool in hem leed.

Want in Prof. Biesterveld was niet alleen een warm hart, een rijk talent voor de wetenschap, een man met noeste werkkraft, maar ook zulk een trouw belijder van ons beginsel ons geschonken.

Geboorn 14 Juni 1863 te Amsterdam, zag hij reeds vroeg zijn vader zich ontvallen en werd hij door de zorg van zijn grootvader, een man van beslist Gereformeerd stempel, opgevoed. Reeds op het gymnasium onderscheidde hij zich door de vlugheid van zijn geest, straks werd hij een der uitmendende leerlingen van de School te Kampen en met banden van trouwe vereering en overbrekbare vriendschap aan zijn leermeester Prof. Bavinck gehecht. Nauwelijks twintig jaar oud trad hij in de Bediening des Woords, en de roem, die van zijn trouwen arbeid en niet minder van zijn groote welsprekendheid uitging, deed hem eerst te Gorkum en daarna te Rotterdam beroepen worden. Een onzer beste kanselredenaars, werd hij tevens de gevierde spreker voor onze jongelingsverenigingen. Begiftigd met een stem zoo welluidend, dat het scheen alsof zilveren klanken van zijn lippen vloeiden, zoo bulgzaam, dat alle stemmingen van de ziel van de vox jubilante tot de tremolo daarin haar weerklink vonden, kon hij tooveren met het gesproken woord. En die wondere schoonheid van klank en taal was hem lief, ja ook om die schoonheid zelve, maar bovenal omdat hij wist, wat machtig instrument hem daarin geschonken was, om er menschenharten mee te winnen en er zijn God mee te dienen.

Toen hij in 1894, nauwelijks dertig jaar oud, tot hoogleraar aan de Theologische School werd beroepen, om daar de ambtelijke vakken te onderwijzen, bleek het al spoedig, dat niet alleen voor den kansel, maar ook voor den kathedraal rijke gaven hem waren geschonken. Met de groote werkkraft en werklust, die hem eigen was, wierp hij zich op de vakken hem toebetrouwd. Reeds de geschriften, die hij toen uitgaaf over Homiletiek, Catechese, Huisbezoek en Liturgie getuigden niet alleen van ernstige studie, maar ook van zijn uitnemend practischen zin. En naar mate zijn leven verder voorschreed en zijn studie zich verdiepte, werd ook de vrucht te kostelijker, die hij bood. In 1902 met Professor Bavinck aan de Vrije Universiteit verbonden, werd hem naast de ambtelijke vakken ook de exegese van het Nieuwe Testament opgedragen. Reeds spoedig bleek op de examens, hoe degelijk en grondig zijn onderwijs in de exegese was. Zijn rectorale oratie en niet minder zijn uitnemende commentaar op de Colossensenbrief legden daarvan ook naar buiten getuigenis af. En de hoop leefde reeds, dat we eens van zijn hand een reeks commentaren op het Nieuwe Testament zouden ontvangen, die een standaardwerk voor onze predikanten worden zouden.

Maar met hoeveel ijver hij zich ook op de studie toedeelde, toch heeft hij zich nooit in het studeervertrek opgesloten, maar heeft hij zijn tijd uitgewoerd, om ook in het praktische leven ons volk ten zegen te zijn. Als adviseerend lid van onzen Gereformeerden Jongelingsbond, als Curator van Zettens gymnasium, als lid van de examencommissie van den Schoolraad, als bestuur-

der der Gereformeerde Vereeniging voor Ziektenverpleging, als hoofdredacteur van het *Diakonaal Correspondentieblad*, als medeoprichter van Sonnevanc toonde hij een ijver en een toewijding, die ieders bewondering opwekte. Men begreep niet, dat hij bij zoo ingespannen arbeid nog zooveel kon doen. Het geheim daarvan lag in de strenge regelmaat van zijn leven. Alles had bij hem zijn bestemde tijd. Zijn arbeid voor zijne colleges was gereed weken te voren. Van haastig afwerken op het laatste oogenblik was hij een geboren vijand. Hij had tijd voor alles, omdat hij zijn tijd zoo volkomen wist te beheerschen. Daarin ligt de verklaring, dat hij zooveel en zoo op elk terrein heeft kunnen arbeiden.

En diezelfde schoone rustige harmonie, die zijn arbeid kenmerkte, was ook een sieraad van zijn karakter. Het echt-menschelek, dat hij in een zijner populaire werken beschreef, was ook zijn ideaal. Al wat schoon, lieflijk en welluidend was, trok hem aan. Hij zag in het leven een rijke gave Gods, verheugde er zich in een „kind van zijn tijd“ te zijn en genoot met dankzegging het goede, dat God ons op deze aarde schenkt. Zijn zin voor scherts en humor verjoeg den stroeven ernst. In zijn omgang met allen, hoog en laag, was hij de beminnelijkheid zelve. Vijanden had hij niet, vrienden te meer. En aan die vrienden gaf hij zich met al de trouw van zijn hart.

Maar die vriendelijkheid in den omgang deed aan de vastheid van zijn beginsel nooit te kort. Al trad hij uit bescheidenheid, die hem tot eere was, nooit ongevoelen op den voorgang en al stelde hij op het advies zijner meerderen steeds hoogen prijs, toch was hij geen aarzeland karakter of blind volgeling. Waar hij leiding moest geven, deed hij het met vaste en zekere hand. Zijn invloed ook in gewichtige momenten van ons kerkelijk leven was daardoor grooter, dan men wel vermoede. En waar het om de trouw aan de beginselen ging, stond hij onwrikbaar pal.

Zoo is zijn leven, al was het niet lang, toch rijk gezegend geweest. Hij heeft met de talenten, die God hem geschonken had, gewoerd. En daarbij heeft hij niet naar eigen eer gezocht, maar was het heilig motief, dat hem dreef, wel waarlijk de eere zijns Gods.

Zij de Heere onze God met zijne vertroosting de in smart teruggeboegen weduwe, die zelve zoo zwak van gezondheid is, en de eenige dochter, die bij naliet, nabij en geve Hij hun kracht om dat zware kruis met lijdzaamheid te dragen.

Gaarne verleen wij aan onderstaand schrijven, waarin Ds. Brummelkamp een woord van gedachtenis wijdt aan Dr. De Vlieger, hier een plaats.

DR. A. DE VLEGER.

Hooggeachte Heer Redacteur!

Laat mij ter wille van zijn vele vrienden in den lande in uw blad enige regelen mogen wijden aan de nagedachtenis van den man, wien ik dezen zomer zoo van nabij mocht leeren kennen, en die den zijnen en zijne gemeente nu zoo onverwachts is ontvallen.

Ik kende tot hertoe Dr. De Vlieger niet persoonlijk. Ik had zijn naam hooren noemen in verband met den Zendingsarbeid te Calioab in Egypte, en wist dat onze overleden vriend Geselle Meerburg veel hulp en raad van hem genoten had op zijn reis in Palestina. Als afgevaardigde van de Presbyteriaansche kerken van Engeland en Schotland echter kwam ik ongedacht in nauwer aanraking met Dr. De Vlieger, zoodat ik hem in zijn huiselijk en kerkelijk leven, enigermate ook als geleerde, meer van nabij mocht gadeslaan, dan anders wel het geval zou zijn geweest.

Reeds te Newcastle aan het station wachtte hij ons op om ons naar ons logement te begeleiden; en den ganschen tijd dat we daar tot bijwoning van de Synode zijner Kerk, de Engelsch Presbyteriaansche, vertoefden, was hij ons een vriendelijke, gezellige, nooit vermoeide gids. Hij liet ons beloven, uit Schotland terugkomende, hem te Manchester te bezoeken; en aan dit verzoek hebben we kunnen voldoen. Tusschen de Synodes in Edinburgh, en die der Welsh Calvinistic Methodist Church in Wales, die te Liverpool zou vergaderen, had ik het voorrecht ettelijke dagen bij hem te vertoeven. Hij woonde in een huis met echt Engelsch comfort, in een der voorsteden van Manchester, en met een vriendelijk boekvertrek, waar een rijke verzameling van hoogst interessante, lang niet alledaagsche werken, in allerlei talen, over allerlei onderwerpen, mij vele uren geboeid heeft. Een schaduw lag helaas over het aangenaam tehuis van onzen vriend; mevrouw De Vlieger, van Iersche afkomst, was tijdelijk afwezig, wegens een gedwongen verblijf te Bornemouth in het Zuiden van Engeland, waar zij genezing hoopte te vinden van een krankheid, die haar het verblijf in minder zacht klimaat verbood. Ik bracht, met den vader, de twee lieve kinderen, een jongen en een meisje, die beurtelings te Bornemouth en te Manchester vertoefden, naar den trein, om de lijdende moeder te bezoeken, en toen bleven we samen achter, om studentikoos, maar niet onnut gelijk ik hoop, de dagen vóór de Liverpoolse Synode te slijten.

Toen leerde ik De Vlieger kennen, in zijn vroegeren arbeid Calioab, zijn kennis van het Arabisch en van Oostersche toestanden, zijn dogmatisch en kerkelijk leven, en in den breeden blik dien hij op kerk en godsdienst had, in verband met de wereldontwikkeling en den loop van het rijk Gods op aarde. Hij was zeer oprecht. Het kostte hem in het geheel geen moeite te erkennen, dat vele Presbyteriaansche kerken in Groot-Brittannië en Amerika tegenwoordig niet

genoeg pal staan tegen dwalingen en ketterijen, vooral niet tegen zulke, welke samenhangen met de zoogenaamde nieuwere Bijbelcritiek. Maar aan den anderen kant zag hij verlangend uit naar den invloedten goede, dien onze tegenwoordige Gereformeerde theologie op deze zusterkerken zou kunnen uitoefenen. Dat stal mijn hart; gelijk hij het ook deed op onze Synode, toen hij zo gulweg de gebreken en leemten van genoemde kerken blootlegde, maar tevens bad dat we toch ons licht zouden laten schijnen voor anderen, nu God ons hier op dit gebied zoo rijk heeft gezegend. Ik kan, in verband met wat ik zelf zag en hoorde in Engeland en Schotland, de gedachte niet van mij afzetten, dat hij daarom vóór zijn verscheiden orz: Kerken nog heeft moeten toespreken, als ware hem door zijn Zender, in gewijzigden zin, het woord van den Macedonischen man op de lippen gelegd: „Kom over en help ons!“

Als predikant te Chorlton-cum-Hardy had hij den naam van een ijverig, getrouw arbeider in den wijngaard, die tegen een werk opzag, en ook op maatschappelijk gebied, ook als taal- en letterkundig hoogontwikkeld man, zijn talent op allerlei wijze ten beste gaf voor zijn omgeving. Chorlton is een voorstad van Manchester, en Manchester is een geweldige handelsstad van een miljoen zielen. Een dier steden, waar ge tusschen het wagnet van trams, autos, rijtuigen, karren, vrachtwagens, voortuigen van allerlei soort en voetgangers, het nauwelijks waagt om over te steken naar den overkant der straat. Maar de Engelsche businessmen hebben de verstandige gewoonte, om in zulke Babyloons niet te wonen, maar, als ze hun mufte kantoren en pakhuizen ontvlucht zijn, hun tehuis op te zoeken buiten in de frische lucht met wat groen om zich heen, en daar hun eigenlijk verblijf te houden. Zoo is ook Chorlton ontstaan, en daar heeft onze vriend in 1903, wegens zijn vele kundigheden, vooral op taalkundig gebied, bij de Engelsch Presbyteriaansche Synode aanbevolen, een gemeente verzameld, die met tien of twaalf hoorders begon en nu driehonderd leden telt.

Hij toonde mij zijn fraaie, doelmatig ingerichte kapel met bijvertrekken en een groot aangrenzend stuk land, waar bij verdere uitbreiding het eigenlijke kerkgebouw zal moeten verrijzen. Catechisaties, zooals wij ze kennen, kent men in Engeland niet; maar de Engelsche „Bible class“ des Zondagsmiddags met de opgroeiende jonge menschen, was een zijner liefkoosde bezigheden, waar hij veel werk van maakte. Ik hoorde hem preeken, niet in zijn eigen kerk, maar te Bolton, drie uur van Manchester gelegen. Een praktische preek, Engelsch in den vorm, daardoor voor een Hollandsch gehoor misschien wat vreemd, maar bevattende een zuivere Evangelieverkondiging, dooraderd van een warme, gemoedelijke toon. Een aangename, goed geschoolde stem maakte zijn voordracht boeiend en levendig.

A's geleerde zal Dr. Vlieger bekend staan door onderscheiden werken, niet het minst door zijn in het Fransch geschreven dissertatie „Kitab al Qadr“ (ook uitgegeven in het Duitsch en Arabisch), handelende over de hoofdtrekken der Muzelmaansche theologie, waarin hij de oppervlakkige opvatting bestrijdt, dat Mahomed een redeloos Noodlot zou hebben geleerd, en tracht aan te toonen, dat hij veel meer een soort praedestinatie heeft geleerd. Verder schreef hij over de Koptische Kerk: „Onder de Palmen“ (in 't Hollandsch), en een aantal preeken, lezingen en toespraken. „Weinige predikanten, schrijft de *British Weekly*, namen hun herderlijken arbeid zoo ernstig waar als hij. De eerste twee jaren te Chorlton kon niets hem bewegen zijn preekstoel aan een ander af te staan, of vacantie te nemen; en hij kon het zichzelf niet vergeven, wanneer hij niet zijn geheele gemeente ten minste eenmaal 's maands had bezocht. In dit herderlijke werk stond zijn toegewijde en begaafde echtgenoot, die evenals hij vele talen kent, hem op bekwaame wijze terzijde.“

Na zijn huwelik met zijn tweede echtgenoot, miss S. C. Cootte, die in het Zendingswerk arbeide te Ramallah, bij Jerusalem, te Cairo in 1896, vertrok hij naar Amerika, studeerde er theologie en werd er geordend als Presbyteriaansch predikant. Hij verkreeg er de titels van „Master of arts“ en „Bachelor of Divinity“, doctor in de letteren en doctorandus in de theologie. Zijn zeer groote belangstelling in Oostersche taal- en letterkunde deed hem besluiten nog een cursus te volgen aan de Universiteit te Lausanne, waar hij doctoreerde op de bovengenoemde dissertatie. Twee of drie jaar voerde hij het bestuur van een belangrijke Arabische kostschool in Egypte, hoofdzakelijk met het doel om zijn studies te voltooien. Na zijn promotie te Lausanne werden hem twee professoraten aan Europeesche universiteiten aangeboden: een daarvan was de leerstoel voor het Arabisch aan de Amsterdamsche (stads) universiteit. Maar hoe sterk ook tot deze taak aange trokken, wenschte hij toch liever zich aan den geestelijken arbeid te wijden.

„Onbegrijpbaar Calvinist, zegt de *British Weekly*, „was hij toch de meest sympathieke en geestige man, dien men zich denken kan, die leven bracht in zijn geheele Classis, en door al de leden bemind werd. Van diepe en soliede geleerdheid, ging het hem toch alles zoo gemakkelijk af; een geboren studieman, en desniettemin de bescheidenste van alle geleerden.“

Wij die hem hier gekend en zijn omgang genoten hebben, stemmen van heeler harte met dit vereerend getuigenis in. Zijn bescheidenheid als geleerde was inderdaad groot; het kenmerk, zooals men weet, van echte geleerden, die weten dat er zoo oncindig veel te weten is, en dat zij „nog

zoo weinig weten“. Maar een kenner, een fijnsproever was hij zeker. Met wat wellust toonde hij mij de Reynolds Bibliotheek te Manchester, en de zeldzame exemplaren welke dat schoone gebouw bevat. Eventueel te Londen, waar ik een dag met hem in het Britsch Museum doorbracht, en ik, tengevolge van zijn speurzin, de Duitsche vertaling vond van een boekje over de Landverhuizing naar Amerika, door zijn vader in 1849 uitgegeven. Op de Franco-British Exposition, waar we den vorigen dag hadden vertoefd, trok vooral het Oostersche aspect der gebouwen zijn aandacht.

Over zijn jongste verblijf in Nederland spreek ik niet. Velen onzer hebben zijne prediking over den pottbakker, die met het leem doet wat hem behaagt, gehoord. Mij herinnerde het aan den Arabischen pottbakker, dien wij te samen op de Londensche tentoonstelling hadden zien werken; en nu van achteren vraag ik mij af, of de keus van dit onderwerp, wat zijn persoon betreft, geen bijzondere betekenis heeft gehad. Zijn taak was bijna af; voor hem zou het spoedig niet meer noodig zijn, dat de groote Pottbakker het door hem ontworpen vat weer op den schijf zette om het te voltooien.

Mijn indrukken samenvattende zeg ik: Dr. De Vlieger was een vriendelijke, met en voor anderen levend man. Vol humor en geest, die hij in de conversatie kwistig om zich strooide. En kinderlijk, vroom gemoed, met al zijn talenten zich stellend in den dienst van zijn Heiland. Een sieraad van den geleerdenstand, en tegelijk een leidsman en vraagbaak voor wie zelf geen gelegenheid hebben tot studie. Een vriend die dorst rekenen op zijn vrienden, al was hij maanden en jaren lang door zeeën en rivieren van hen gescheiden.

Hij die zich de Rechter der weduwen en de Vader der weezen noemt, sterke en trouwe in hun diepe smart de bedroefde Weduwe en kinderen.

A. BRUMMELKAMP.

's-Gravenhage, 15 Dec. 1908.

Ds. M. Grieken, Hervormd predikant van Amide en hoofdbestuurder van den Gereformeerden Bond tot vrijmaking der Ned. Herv. Kerk, heeft een lezing, waarin de *Nederlandsch Hervormde Kerk en haar tegenwoordige toestand* geteekend wordt, in druk uitgegeven.

Zeker loont het de moeite van deze lezing kennis te nemen.

Scherper dan deze Hervormde predikant het doet, kan zeker geen oordeel over de Hervormde Kerk geveld worden. Ziehier hoe hij het beeld dezer Kerk schetst:

In plaats dat zij het lichaam van Christus is, onder opperhoofdschap staande van Sion's Koning, elke gemeente een eigen kerkeraad hebbend, waarvan de leden verantwoordelijk zijn voor den Heere en Gods Woord erkennen als een lamp voor hun voet en een licht op hun pad — is zij een groote vereeniging geworden onder een Bestuur, dat alles regelt naar de willekeurige meningen der menschen, die meningen der menschen des noods stellend boven Gods Woord, de plaatselijke gemeente met haren kerkeraad beroovend van elke zelfstandigheid.

Onze kerk heeft geen belijdenis waarnaar zij spreekt; geen geloof, waaruit zij leeft, geen heilige orde om naar te handelen en te wandelen — Gods Woord verachtend.

Van eenig herstel van de Kerk door middel van adressen aan de Synode wacht hij, evenmin als wij, iets goeds:

Hoewel onze Vaderl. Kerkgeschiedenis vanaf Molenaars adres (1837) tot op den huidigen dag toe een doorgaand protest is tegen de synodale staatsorganisatie van 1816—52, is er van de Synode tot reformatie van onze dier geallieerde kerk niets te verwachten.

Want niet alleen, dat onze Synode uit haar aard taaisvasthoudend aan het eenmaal bestaande is en in de hoogste mate conservatief — maar zij is blind voor het feit dat heel onze kerkelijke organisatie in strijd is met de Gereformeerde beginselen van kerkregering.

Haar staat niets anders voor ogen, dan maar bij elkander te houden wat met onder-scheidene belijdenis in de eene „grote“ kerk samenwoont — terwijl wij niet moeten wijzen, om de Gereformeerde beginselen van kerkregering bekend te maken en aan te prijzen, waarbij wij de leuze van wijlen Prof. Gunning overnemen: „niet bij elkander houden — maar uit den grond opbouwen.“

En evenmin geloofst hij aan de mogelijkheid, dat er weer een Gereformeerde Staatskerk komen zal, die heel het volk omvat:

Laat ons niet droomen met de Confessionelen van een Gereformeerde Staatskerk en een Gereformeerde Overheid — alles één zijnde voor heel ons volk en heel ons Vaderland.

Want ja — wij kunnen die droombeelden wel lieflijk en schoon vinden.

Maar... nuchter en waakzaam zijnde, hebben wij te letten op de tekenen der tijden; en dan wijst de Heere ons met den vinger aan, dat op een Gereformeerde kerk voor heel onze natie niet meer valt te hopen.

Want voor samenwoon van heel de natie in eene groote kerk is overeenstemming in belijdenis noodig — en wij gelooven niet in de illusie der Confessionelen, dat de Moderne wijze weg zal verlaten, dat de Evangelische het ware Evangelie zal aannemen, dat de Ethische in onze Gereformeerde kerk zal leeren spreken naar het beschreven Woord van God.

Ook Ds. Grieken erkent, dat het tot scheiding komen moet, doordat de Gereformeerde belijders van degenen, die met de belijdenis der Kerk gebroken hebben, zich afzonderen. Alleen hij wacht de beslissende daad daartoe van de Regeering, die de Synodale organisatie van 1816 moet te niet doen:

Hoe zullen wij dan ooit tot oplossing van het kerkelijk vraagstuk komen? Wij willen het nog eens herhalen: wat zou

het heerlijk zijn kerk zouden de Hervormde de natie kon zij Maar juist om kerk bewijst, dat volk heerschappij de hand der S een huis naam li de waarheid met Naam des Heer daan — willen dat ons geleerd i eerlijker oplosin van 1816—52 elkanter gaat, i dan zal bij elkar denis is: de Ger kerk — de and tenten, om daa te knielen en te Of dat dauge kerk zal geven? Ja — gewis kerkgenootschap Maar... een v ing plaats had l stand om het b komende uit Mi val hij: „dus u goden, die gij uit gebracht.“ Die scheur m o Omdat de Hee En... zoo ven maar mocht groei

We hebben t ken, waarom w kerkherstel al e bliken, als de de Synode. En standpunt onho kerkreformatie van wat de Ove

Toch zullen i geen critiek ocf Maar wel verc naar aanleiding blz. 24 schrijft.

Hij stelt daa niet moet verlate

In verband m dan de teksten Openb. 18: 4, v wordt uit Babel schap te hebben

Die teksten u vraagstuk niets: het land der heia straffende hand C gezonden en van naar Kanaän, het

Nu is de Herv der heidenen“, n vaderen“ en daa hier niet.

Tot op zekere dit toe.

Alleen vergeet Schrift ook een g In Openbaring 1 van het historisch want dat Babel woest. En juist Openb. 18 van de

en Jesaja 52 bewi tot Israël nog e eeuwen geldende l

Onze vaderen oogenblik, deze l op de Roomsche ther sprak van i genschap der Kei zeggen zelfs bij het „Roomsche B

waar ons Confes plicht der geloov van de valsche Ke door de uitleggers zelfde teksten.

Nu willen we hi ren, dat de Herv gelijk staat. Zelfs zouden we dat ni de exegese, die l vat de profetie to op en misken de Gods in geestelijke heeft.

Zoo gemakkelijk men zich van de Gods niet af.

DE VROUW IN HET

Zooals men zich t eenigen tijd gelede hoe de vrouw staat t leven, en kwamen t dat voor iedere ver uitgemakkt te worden zoodanig is, dat de dien kring al dan n ver die medewerking

Vooris werd erop i lijf hierop neerkom genomen, zaken zijn uitspraak van Gods arbeidsfeer der vro predikant, dat er waarin de vrouw, uit vrouwenlijken aanleg, thuis behoort, zooda het geval is; en dat tereen van het natio theoretisch uit gewoo sluit, sonder dat er eenig ander motief dan een zekere tegen hecht zijn aan het ou

En dit laatste juist schuld werd, op gr recht zou doen door een zekeren werkkri hebben, of er wel e dat de door God v geteide wetten runde

Tevens werd er d hoe men soms tot d komt, de vrouw met eenzijdig te exploitat voor zekere doel bije anderzijds uitsluiten